

FTAXP 06.73.55

<https://doi.org/10.32523/2789-4320-2024-1-237-255>

Банк секторын цифрландыруда реттеуші технологияларды (regtech) қолдану

С.Б. Мақыш¹, *Г. Нуруллақызы

А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: ¹makysh.sb@yandex.kz, *gnurullalkyzy@gmail.com)

Аңдатпа. Реттеу технологиялары (RegTech) - бұл банк секторындағы қадағалаудың жаңа парадигмасы. Қазақстанда екінші деңгейлі банктер арасында реттеуші технологияларды қолдану кеңінен таралуда. Мақала мақсаты ретінде ережелер мен принциптерді автоматтандыру үшін RegTech шешімдерінің әлеуеті және Қазақстандағы екінші деңгейлі банк жүйесіндегі («KASPI BANK» АҚ мысалында) реттеуші технологиялардың қолданылуы қарастырылды. Қазақстанның банк секторына анализ жасау әдісі арқылы реттеуші технологияның енгізілу деңгейі зерттелді. Озық инновациялы Каспи банктің цифрлы даму деңгейі зерттеліп, оның қаржылық көрсеткіштерге әсері қарастырылды. Технологияны қолдану, күнделікті мәселелерді шешу арқылы банктік реттеушілерге шығындарды үнемдеу, ресурстарды оңтайландыру және жылдамдық пен икемділікті пайдалануға мүмкіндік береді. RegTech-бұл тәуекелдерді басқару және сәйкестік шешімдерінің жетілдірілген нұсқасы ғана емес, бұл бұлтты технологияларды, машиналық оқытуды, банктік деректерді біріктіру және талдау үшін үлкен деректерді талдауды және ұйым үшін тәуекелдерді анықтау, болжау және азайтуды қамтитын шешімдерді қамтамасыз ету үшін пайдаланады. Зерттеу нәтижесі бойынша мемлекеттегі қолма қол ақшасыз транзакциялар санының артуы мен интернет немесе ұялы телефон арқылы жасалған төлемақылардың дәстүрлі POS-терминалдан асып түсуі цифрлы технологиялардың елдің банк саласындағы даму рөлінің жоғары екенін көрсетеді.

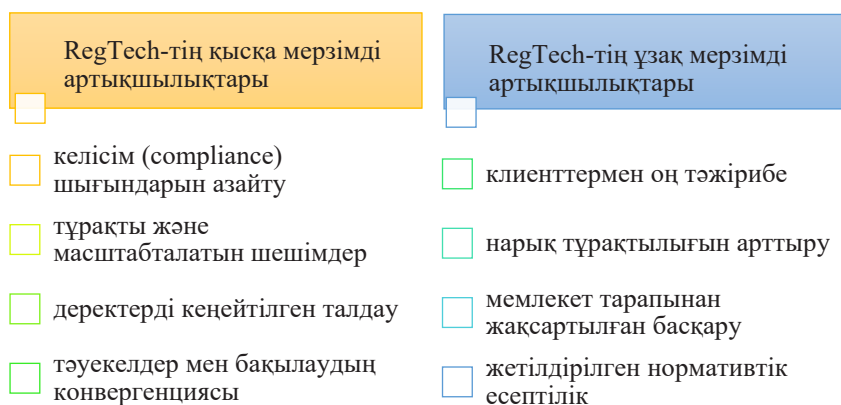
Түйін сөздер: RegTech, интернет банкинг, цифрландыру, қаржылық технологиялар, Big Data, Kaspі.kz.

Кіріспе

RegTech термині (ағылш. Regulatory Technology – реттеуші технологиялар) реттеу процестерін оңтайландыратын және жетілдіретін технологиялық шешімдерге жатады. RegTech-бұл нормативтік мониторинг, есеп беру және сәйкестік контексінде технологияларды, атап айтқанда ақпараттық технологияларды пайдалану [1].

Технологиялық инновациялар банктік бизнес-модельдерді түбегейлі өзгертіп қана қоймай, банктерге банктік реттеу саласындағы қарқынды өзгеріп жатқан заңнама талаптарын сақтау тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Регтехті финтехтің дамып келе жатқан ішкі категориясы ретінде емес, жеке құбылыс ретінде қарастыру керек. Финтехтің бастапқы қаржылық фокусынан айырмашылығы, регтех көптеген нормативтік контекстерде қолдану мүмкіндігіне ие. Сонымен қатар, финтех мен регтехтің дамуы әртүрлі қозғаушы күштермен нығайтылды. Финтехтің дамуы қаржылық технологиялардың дамуы арқылы көрсетілетін қызметтерді цифрландыруға ықпал етеді. Ал регтех қаржы технологиясында шығындарды азайту мақсатында сұранысқа жауап ретінде пайда болды.

2008 жылғы қаржылық дағдарыстан кейін нормативтік талаптар және олармен бірге реттеу шығындары өсе бастады. Реттеуші шығындар өскен сайын, қаржы институттары тұтынушылардың сұраныстарын қанағаттандыруды жалғастыра отырып, реттеуші міндеттемелерді орындау үшін RegTech шешімдеріне ауыса бастады. 1-суретте RegTech-тің қысқа және ұзақ мерзімді артықшылықтары көрсетілген.

Сурет 1. RegTech-тің қысқа және ұзақ мерзімді артықшылықтары

Ескертпе: [2] дереккөз бойынша автормен құрастырылған

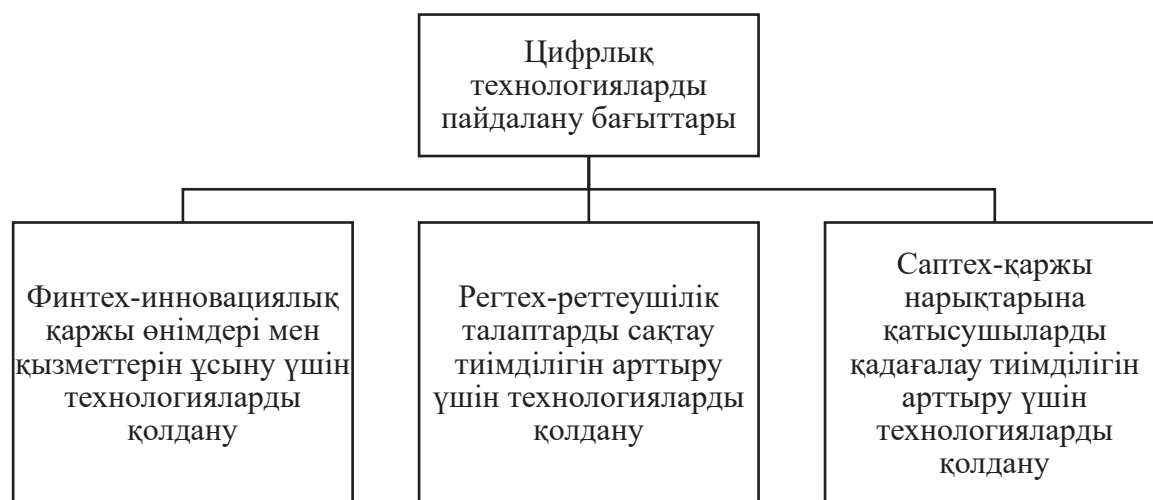
Әдебиетке шолу

Екінші деңгейлі банк қызметтеріндегі цифрландыру технологиялары жайлы көптеген ғалымдардың еңбектерінде сипатталады. Дегенмен, реттеуші технологиялардың банк қызметіне әсері бойынша зерттеулер жүргізілуде.

Осы орайда қаржы саласында қарқынды дамудағы «финтех» анықтамасына тоқталатын болсақ, Anne-Laure Mention (2019) «финтех - бұл инновациялық технологияларға негізделген қаржылық қызметтерге және осы қызметтермен бірге жүретін бизнес-модельдерге арналған қолшатыр термині. Қарапайым тілмен айтқанда, «финтех» терминін компаниялардың қаржылық қызметтерді ұсынуды және пайдалануды жақсартуға қалай ұмтылатынына байланысты кез келген инновацияны сипаттау үшін пайдалануға болады» [3].

Ғылыми әдебиеттерде RegTech көбінесе қаржылық технологияның яғни финтехтің бір түрі ретінде қарастырылатынына қарамастан, осы уақытқа дейін бұл термин туралы бірыңғай түсінік сирек кездеседі. Кейбір сарапшылар регтехті қаржылық реттеуді жетілдіру үшін сандық технологияларды қолдану деп түсіндіреді [1].

Сандық технологиялар аясында финтех және регтех ұғымдарымен қатар, саптех түсінігі де қолданылады. Осы үш ұғымдардың айырмашылығын 2-сурет арқылы көруге болады.

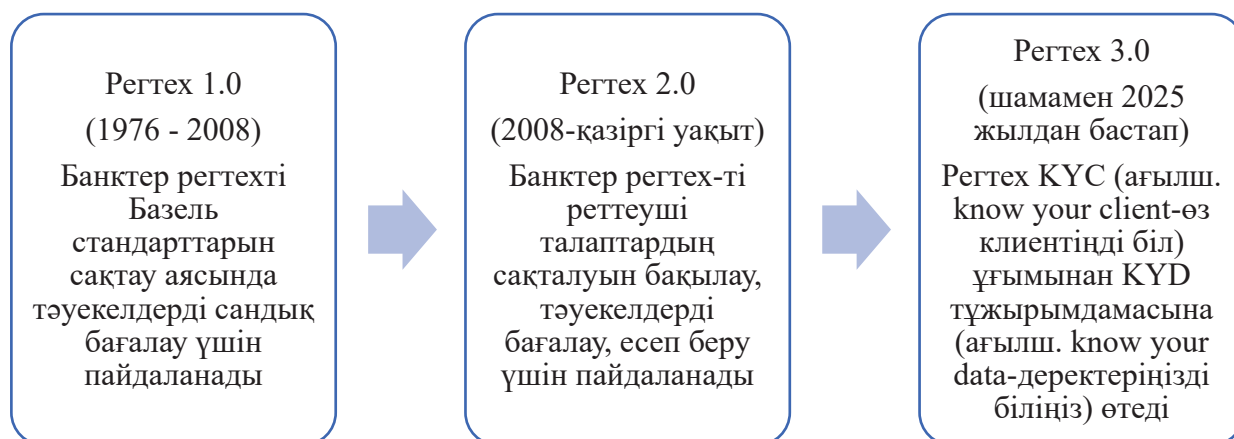

Сурет 2 – Финтех, регтех және саптех арасындағы айырмашылықтар

Ескертпе: [4] дереккөз бойынша автормен құрастырылған

Сонымен қатар Regtech дамуын зерттеуге айтарлықтай үлес қосқандар қатарында D. Arner, J. Barberis, R. Buckley (2016), N. Gurung, L. Perlman (2019) және J. Callen-Naviglia, J. James (2018) секілді ғалымдарды атап өткен жөн.

Regtech сектор ретінде дамудың әртүрлі кезеңдерінен өтті, онда үш түрлі кезең көрсетілген (3-сурет). D. Arner, J. Barberis, R. Buckley (2016) зерттеулері бойынша алғашқы екі кезең шығындарды азайтудан пайда алу үшін нормативтік мониторинг пен есептілікте технологияны қолдануды білдіреді. Болашақта regtech деректерді нарықты бақылау және фирмалардың сәйкестігін қазіргі кездегіден басқаша пайдалану үшін қолданылады деп күтілуде. Басқаша айтқанда, RegTech 1.0 - 2.0 реттеу процестерін цифрландыру болса, ал RegTech 3.0 цифрлық дәуірдің нормативтік базасы болып табылады [5].

Сурет 3 – Реттегіш технологиялардың (регтех) даму кезеңдері және оларды банктердің пайдалануы

Ескертпе: [5] дереккөз бойынша автормен құрастырған

RegTech 1.0: Жаһандық қаржылық реттеу тарихи тұрғыдан дағдарыстарға жауап ретінде дамыды. Бірінші Базель келісімі 1970 жылдардағы қаржылық реттеудің және 1982 жылы дамушы елдердің қарыз дағдарысының нәтижесі аясында болды. Сондай ақ, 1960 жылдардың аяғынан 2008 жылға дейінгі кезең қаржы институттары мен нарықтарының кеңеюімен сипатталды. Қаржылық инжиниринг және тәуекелді бағалау (VaR) жүйелері ірі қаржы институттарында енгізіле бастады.

RegTech 2.0: RegTech 2.0 – тәуекелді бағалауға бағытталған тәсілге көшудің негізіне деректерді тиімді басқару және нарықты қадағалауды ұсынады. RegTech-ті дамыту үшін қолайлы салалардың мысалдары (1) үлкен деректер тәсілдерін қолдану (2), киберқауіпсіздікті нығайту және (3) макропруденциалды саясатты ілгерілету болып табылады.

RegTech 3.0: Финтехтің де, реттегіштің де эволюциясының негізінде жатқан деректерге жаңа бағдар КҮС (“know your client” – өз клиентіңді біл) тәсілінен КҮД (“know your Data” – өз дерекіңді біл) тәсіліне терең парадигманың ауысуының алғашқы кезеңдерін білдіреді [6].

Зерттеу әдістері

Зерттеудің теориялық негізінде банк саласындағы реттеуші технологияларды, цифрлы экономика жағдайындағы инновация мен қаржылық технологияларды зерттеуге үлес қосқан шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектері қарастырылды.

Мәліметтер базасын статистикалық деректер, аналитикалық талдаулар, ресми ақпараттар, ғылыми басылымдар қамтиды. Реттеуші технологиялардың банк секторында қолданылуы мен пайдасы бойынша шетелдік ғалымдар тұжырымдамалары мен тәжірибесі талданды. Зерттеу барысында Қазақстанның ЕДБ статистикасы

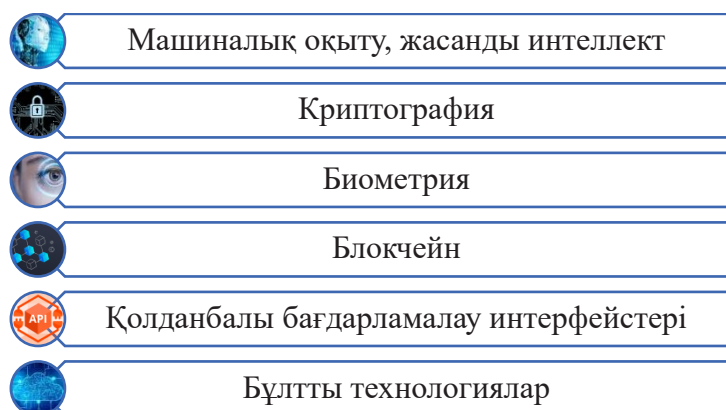
қаралып, саралау жұмыстары жүргізілді. Сондай-ақ регтех құралдарын қолданысқа енгізіп жүрген Қазақстандағы кәсіп банкі мысал ретінде аналитикалық талдаулар негізіне алынды.

Нәтижелер мен талқылау

Реттеуші технологиялар үлкен ақпарат (big Data) жүйесімен негізделген. Заман талабына сай нарықты зерттеу – ақпаратты зерттеуден бастау алады. Банктер өз клиентін зерттеуден өз ақпаратын зерттеуге жаппай көшуде.

Банктік қадағалаудың негізгі мақсаты - банктердің қызметіндегі бұзушылықтарға ден қою және олардың қаржылық жағдайын жақсарту, банк жүйесіндегі әрбір банктің тұрақтылығы мен сенімділігін қолдау. Әлемдік деңгейдегі банк секторы бастан кешкен дағдарыс қазіргі жаһандану процесінде банк секторында қадағалауды күшейту қажеттілігін көрсетеді [7]. Жаһандану үрдісі инновациямен қатар қолданылады. Реттеуші технологиялар екінші деңгейлі банктерге машиналық оқыту, жасанды интеллект көмегі арқылы дамуды ғана емес, Ұлттық Банк қызметіне де қадағалаудың сенімді жолын ұсынады.

Белгіленген функцияларды орындау үшін регтех бірқатар сандық технологияларды қолданады, олардың негізгілері 4-суретте көрсетілген.

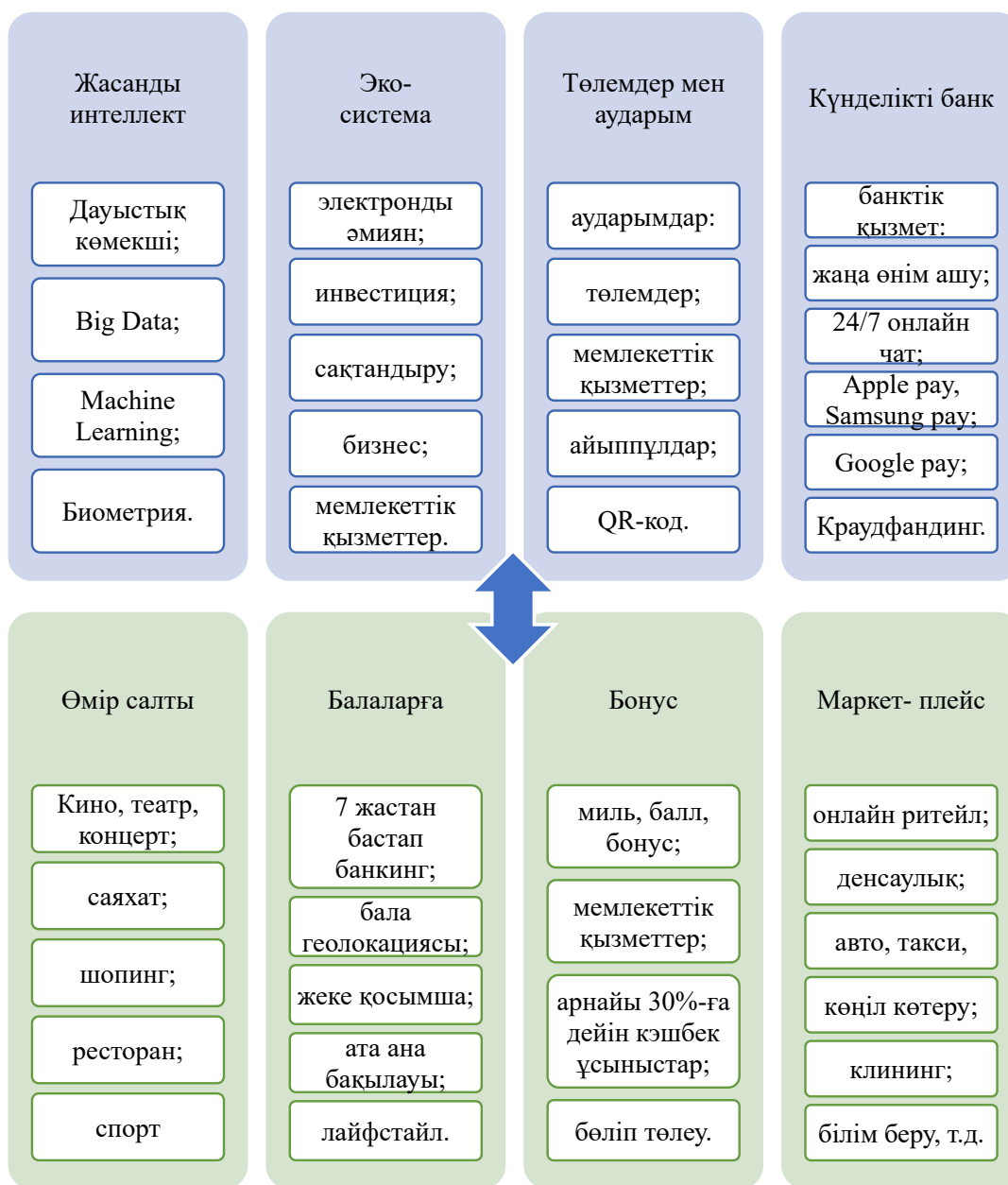

Сурет 4 – Цифрлы банктердегі нормативтік талаптарды орындау үшін реттеуші технологиялар
Ескертпе: [6] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Аталған реттеуші технологиялар көмегі арқылы цифрлы банктің модельдік құрылымын жасауға болады (сурет 4). Цифрлы банктерде тек банктік қызметтермен қоса өмірге қажетті барлық қызмет саласының спектрін ұсынады. Осылайша тұтынушыларға ыңғайлы болуы арқылы клиенттік базаны кеңейте алады.

Мысалы, блокчейн қауіпсіздік пен тиімділікті арттыра отырып, қаржыландырудың бүкіл өмірлік циклін цифрландырса, ал бұлттық технологиялар банкте деректер алгоритмдері, мүмкіндіктер және банк операциялары үшін арнайы әзірленген бағдарламалық платформалар сияқты сандық активтерді біріктіреді. Биометрия

жеке тұлғалардың қаржылық операциялары мен төлем деректерін қорғаудың негізгі жолы болып табылады. Ал, жасанды интеллект дегеніміз – машиналардың күрделі тапсырмаларды орындауы және осы тапсырмаларды қалай жақсартуға болатындығы туралы үйрену қабілеті. Машиналық оқыту – бұл жасанды интеллекттің бір түрі. Бұл жүйелер мәліметтер негізінде білім алады, заңдылықтарды анықтайды және адамның минималды араласуымен шешім қабылдайды деген идеяны қолданады.

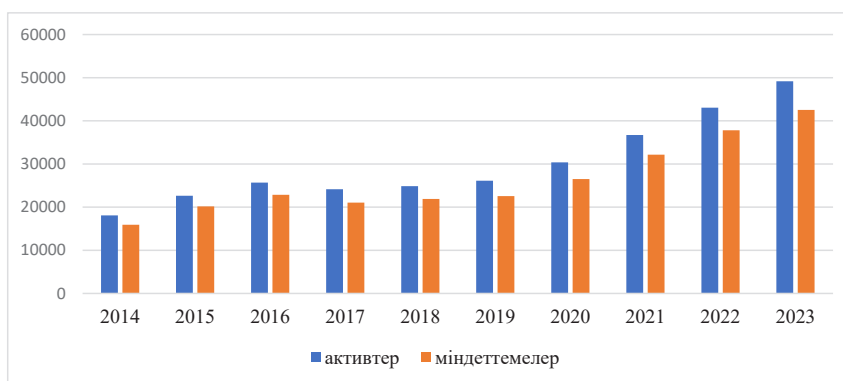

Сурет 5 – Екінші деңгейлі банктің цифрлану құрылымы

Ескертпе: автормен құрастырған

Регтех көмегі арқылы ҚР ЕДБ құрылымына 5-суретте көрсетілгендей заманауи банк экожүйесінің үлгісін құрастыруға болады. Көрсетіліп отырған модель бойынша технологиялық жаңалықтар банк секторына жаппай енгізілуде. Реттеуші технологиялардың Қазақстанның екінші деңгейлі банктер арасында қолданылуы соңғы жылдары қарқынды өсуде. Төлем карточкалары және банк көрсететін электронды қызметтер бойынша ҚР Ұлттық Банкі берген көрсеткіштер технологияның даму деңгейін көрсетеді. ЕДБ инновациясын қарамастан бұрын, қазіргі банк секторының қаржылық көрсеткіштеріне тоқталып өтеміз.

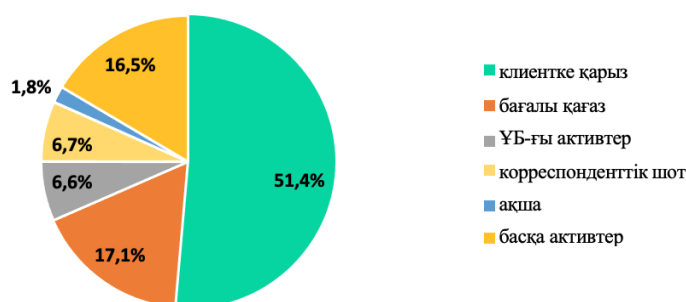
ЕДБ активтері мен міндеттемелері: 10 жыл ішінде активтер белгілі бір кезеңдерде өсті, содан кейін төмендеді, бірақ тұтастай алғанда 2014 жылғы 18 трлн - нан 2023 жылы 49 трлн - ға дейін өсті. Банктер міндеттемелерінің құрылымындағы 80% - ға жуығы клиенттер мен жеке және заңды тұлғалардың салымдары болып табылатын өзге де кредиторлар алдындағы міндеттемелерді құрайды. Осы уақыт ішінде салымдардың үлесі айтарлықтай өсіп, 62,7% - дан 79,1% - ға дейін ұлғайды (6-сурет).

Сурет 6. ЕДБ активтері мен міндеттемелері, млрд теңге (2014-2023 жж.)

Ескертпе: [10] дереккөз бойынша автормен құрастырған

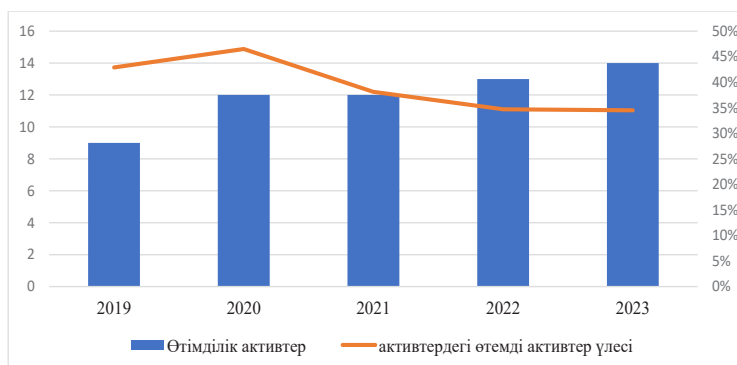
Келесі кезекте, ЕДБ активтерінің құрылымын қарастырсақ (7-сурет), 2023 жылғы көрсеткіш бойынша жартыдан астам пайызын (51,4 %) тұтынушыларға берілген қарыз құрайды. Ал, активтердің ең аз бөлігі ақшаны қамтиды (1,8 %). Сондай ақ, екінші орынды бағалы қағаздар 17,1 % қамтиды. ҚР Ұлттық Банктегі активтері мен корреспонденттік шот сәйкесінше 6,6 % және 6,7 % көрсетеді.

Сурет 7. 2023 жылдағы банк активтерінің құрылымы

Ескертпе: [13] дереккөз

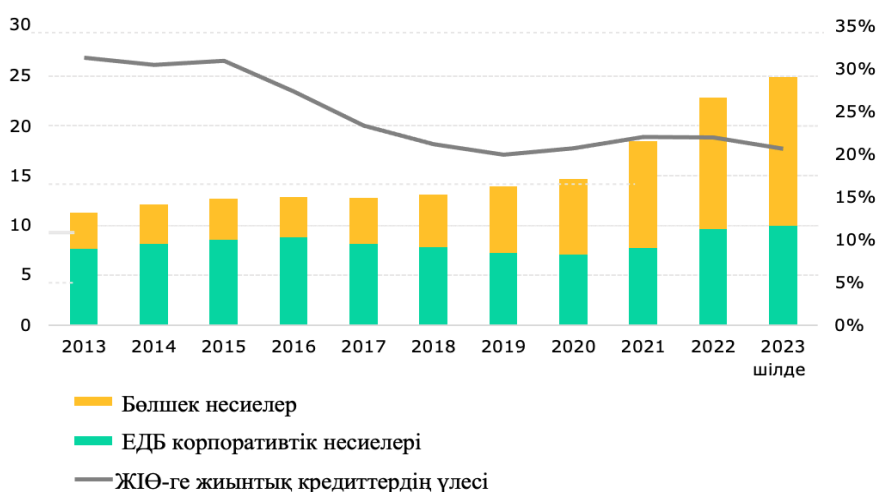
Өтімділік. Төмендегі графикке (8-сурет) сүйене отырып, Қазақстанның банк жүйесінде өтімді активтердің жоғары деңгейін байқай аламыз. Банктердің балансындағы өтімді активтердің өсуі тек Қазақстанда ғана байқалмады - әлемдегі көптеген ірі банктерде олар сақтық себептеріне байланысты 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысынан кейін өсе бастады.

Сурет 8. Банк секторының өтімді активтері, трлн теңге (2019-2023 жж.)

Ескертпе: [10] дереккөз бойынша автормен құрастырған

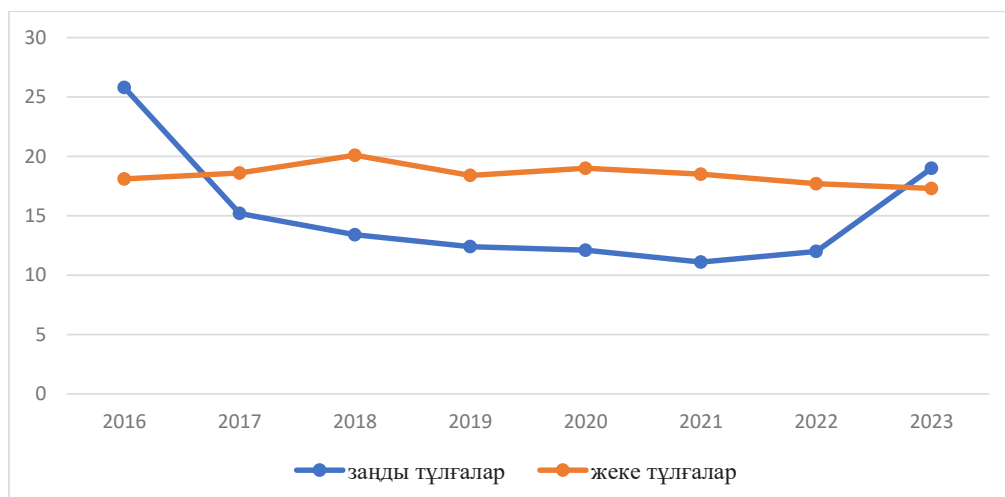
Несие нарығы. Соңғы жылдары ЖІӨ-ге несиелердің үлесі уақыт өте келе және соңғы жылдары төмендеуде. Банктердің жиынтық несие портфелі 2023 жылдың шілде айының соңында 31%-ға жетті, 2013 жылмен салыстырғанда 21% құрап, 10%-ға жоғарылаған. 2023 жылдың басынан бастап коммерциялық банктердің кредиттік портфелі тұтастай алғанда 9%-ға ұлғайса, онда бөлшек кредиттеуге 13,4%, ал корпоративтік кредиттеуге небәрі 2,9%-ға тура келді (9-сурет).

Сурет 9. ЕДБ несие портфелі және ЖІӨ үлесі, трлн теңге (2013-2023 жж.)

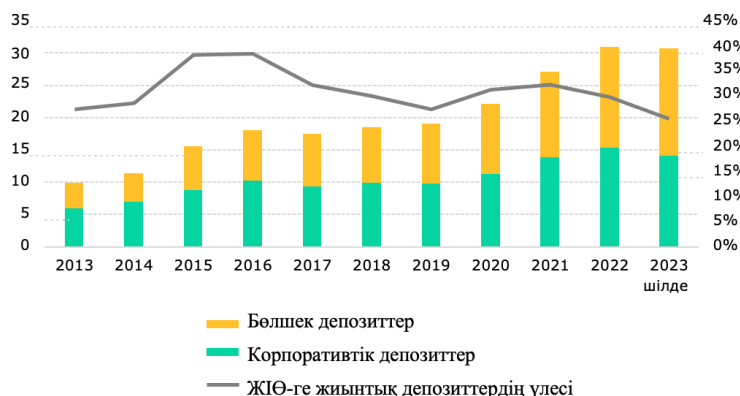
Ескертпе: [13] дереккөз

2022 және 2023 жылдың қорытындысы бойынша кредиттеу сыйақы мөлшерлемесі жеке тұлғалар бойынша аз өзгеріске ұшыраса, заңды тұлғалар үшін 12%-дан 19%-ға өсті. Жеке тұлғаларға арналған несиелік сыйақысы жылдан жылға төмен түсуде, оның себебі бөліп төлеудің барлық жерде таралуы, сондай-ақ халықтың жоғары инфляциялық күтулерінен болды (10-сурет).

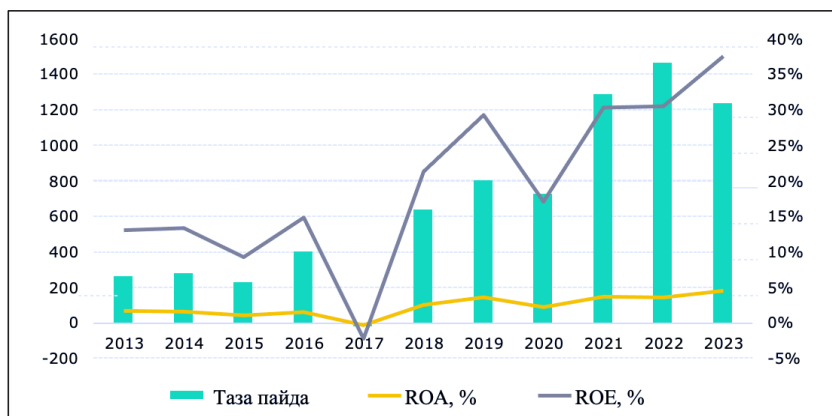
Сурет 10. ЕДБ-дің берген кредиттері бойынша сыйақы мөлшерлемелері, % (2016-2023)
Ескертпе: [10] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Депозит нарығы. Банктік міндеттемелер құрылымында депозиттер ең үлкен үлесті (80% дерлік) алады және жеке тұлғалардың салымдарын (31.07.2023 жылға 16,6 трлн теңге) және корпоративтік салымдарды (31.07.2023 жылға 14,2 трлн теңге) білдіреді. Салымшылардың типі бойынша депозиттер құрылымы соңғы 10 жылда несиелеу сияқты бірқатар өзгерді, корпоративтік сектор бөлшек сауда секторынан артта қалды және 2022 жылдан бастап алғаш рет жеке тұлғалардың салымдары компаниялардың салымдарынан жоғары болды (11-сурет).

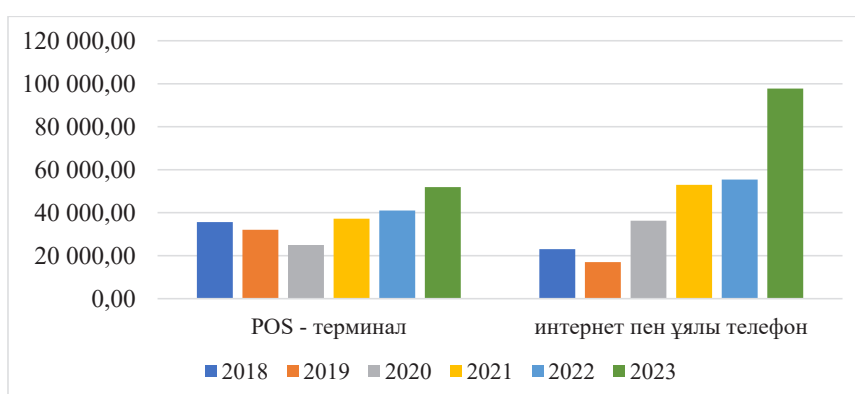
Сурет 11. Резиденттер депозиттерінің құрылымы, трлн теңге (2013-2023 жж.)
Ескертпе: [13] дереккөз

Қазақстанда таза пайда көрсеткіші – экономиканың цикліне байланысты құбылмалы индикатор (12-сурет). Сонымен қатар, активтердің кірісі (ROA) айтарлықтай өсіп – 2022 жылдың аяғындағы 3,7%-дан 2023 жылдың шілде айының соңында 4,6%-ға дейін ұлғайды. Дәл осындай динамика капиталдың кірістілігі (ROE) бойынша байқалады – 7 айда ол 30,6%-дан 37,6%-ға дейін өсті.

Сурет 12. ЕДБ таза пайдасы, млрд теңге, ROA, % және Roе, % (2013-2023 жж.)
Ескертпе: [13] дереккөз

2023 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша елімізде қолма-қол жасалмайтын транзакциялар саны 26,0% өсіп, 996,3 млн құрады және көлемі 33,9% өсіп 12,5 трлн. тенгені құрады. Төлем карточкаларын ұстаушылардың қолма-қол ақшаны алу операцияларының саны 20,0 млн. бірлікті, көлемі 1,9 трлн. теңгені құрады. 2022 жылдың осындай уақыт аралығымен салыстырғанда ақша шешу операцияларының саны 2,2%-ға түсіп, көлемі 11,0%-ға артты (13-сурет) [10].

Сурет 13. 2018-2022 бесжылдық бойынша қолма-қол ақшасыз төлемдер саны (мың транз.).
Ескертпе: [10] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Жоғарыдағы суретте көрсетілген мәліметтерге сүйене отырып, соңғы бесжылдықта POS-терминал қолданудың ауытқу көрсеткіші үлкен емес, 2020 жылға дейін бірнеше төмен түсіп және әрі қарай жоғары көрсеткішті көрсетеді. Ал, интернет пен ұялы телефон арқылы жасалған қолма қол ақшасыз төлемдер санының соңғы жылдары едәуір өскенін көре аламыз. 2019 жылы төмен көрсеткіш көрсету себебі COVID-19 әсерінен деп болжауға болады. 2020 жылдан бастап өсім POS-терминалды асып өтіп, 2023 жылы 996,3 млн. көрсеткішке дейін жетті.

Қазақстан аумағында қолма-қол ақшасыз операциялардың негізгі үлесі интернет/мобильді банкинг (қолма-қол жасалмайтын операциялардың жалпы саны, көлемінен сәйкесінше 81,4% және 91,1%) және POS-терминалдар (қолма-қол жасалмайтын операциялардың жалпы саны, көлемінен сәйкесінше 18,6% және 8,6%) арқылы жүргізілді. Қолма-қол ақшаны беру операциялары негізінен банкоматтар арқылы жүзеге асырылған (қолма-қол ақшаны беру бойынша операциялардың жалпы саны мен көлемі сәйкесінше 98,4% және 89,3%) [10].

2023 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасының банк секторында 21 екінші деңгейлі банк бар (2-кесте), олардың 12-сі шетелдік қатысуы бар банк, оның ішінде 8-і еншілес банк. Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің технологиялық даму деңгейін келесі кесте арқылы көруге болады.

№	Атауы	Мобильді қосымша	Онлайн банктік қызметтер	Онлайн мемлекеттік қызметтер	Маркет-рlace
1	Kaspi Bank	+	+	+	+
2	Халық банк	+	+	+	+
3	Банк ЦентрКредит	+	+	+	-
4	Отбасы банк	+	+	-	-
5	ForteBank	+	+	-	+
6	Евразийский банк	+	+	+	-
7	First Heartland Jusan Bank	+	+	+	+
8	Bank RBK	+	+	-	-
9	Bereke Bank	+	+	-	-
10	Банк Фридом Финанс Казахстан	+	+	+	-
11	Ситибанк Казахстан	-	+	-	-
12	Алтын банк	+	+	+	-
13	Home Credit Bank Kazakhstan	+	+	-	-
14	Нурбанк	+	+	-	-
15	Шинхан Банк Казахстан	-	+		
16	Қазақстандағы Қытай банкі	-	+	-	-
17	Алматы қаласындағы Қытайдың сауда-өнеркәсіп Банкі	-	+	-	-

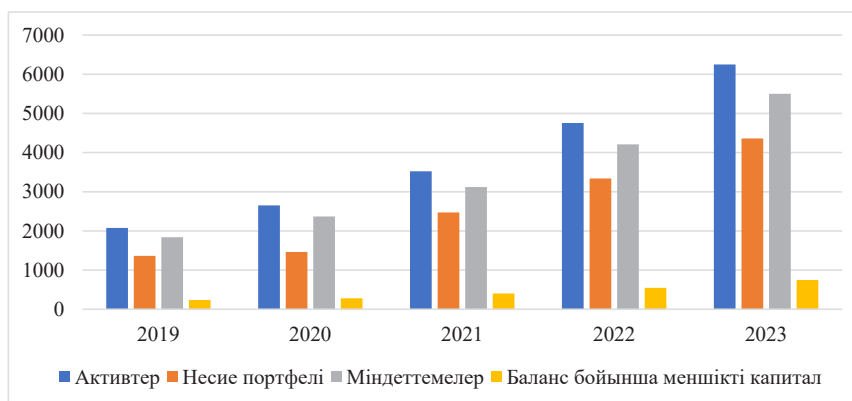
18	KZI Bank	-	+	-	-
19	VTB Bank Қазақстан	+	+	-	-
20	Al Hilal	+	+	-	-
21	Заман-Банк	-	+	-	-
Ескертпе: автормен құрастырған.					

Кесте 2. Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің инновациялық даму деңгейі

Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің технологиялық даму деңгейін мобильді қосымша, онлайн банктік қызметтер, онлайн мемлекеттік қызметтер, Маркет-рлассе-тің болуы немесе болмауы арқылы зерттеп көрдік. Айта кететін жағдай, алынып отырған онлайн қызметтердің болуы екінші деңгейлі банктердің реттеуші технологияларды қолдану деңгейін көрсетеді. Сонымен кестеде көрсетілгендей еліміздегі барлық ЕДБ цифрлы технология бойынша заман талабына сай. Барлық 21 банктің 71%-ы мобильді қосымшамен қамтамасыз етілген. Соңдай-ақ 100% ЕДБ онлайн банктік қызметтер көрсетеді, яғни электронды түрде дебеттік немесе кредиттік карта ашу, несие алу және депозит ашу секілді банк қызметтерін онлайн жүргізеді. Мобильді қосымшасы жоқ 29% банк онлайн қызметті жеке сайт арқылы көрсете алады. Соңғы жылдары елімізде коммерциялық банктер арасында еgov порталымен бірлесіп мемлекеттік қызметтерді банк қосымшасы арқылы жылдам алу мүмкіндігі туды. Қазіргі таңда аталған қызмет түрін 6 банк көрсетеді (29%). Интернет дүкендердің жаппай дамыған заманында маркет-рлассе ұғымы ЕДБ арасында да кеңінен таралу үстінде. Бүгінгі таңда Kaspi Bank, Халық банк, ForteBank және First Heartland Jusan Bank әртүрлі тауарларды сататын платформаны жеке қосымшалары арқылы ұсынады. Тұтынушыларға ыңғайлы онлайн дүкендер ел арасында танымалдылығын арттыруда.

Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің технологиялық даму деңгейі бойынша көрсетілген кестеде (1-кесте) берілген барлық цифрлық қызметтерді каспи, халық және жусан банктері қамтыды. Соның ішінде реттеуші технологияларды қарқынды енгізіп отырған kaspi.kz экожүйесіне аналитикалық талдау жүргіземіз.

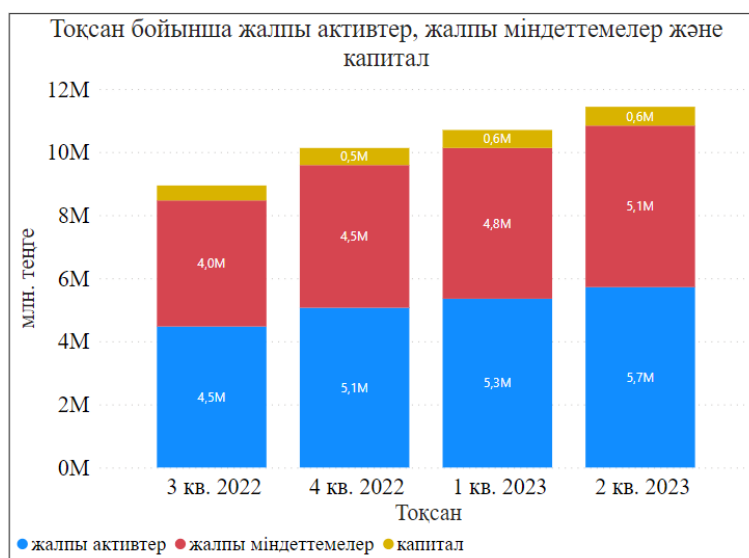
Kaspi Bank — Kaspi.kz экожүйесі арқылы инновациялық қаржылық сервистер мен өнімдерді ұсынатын қазақстандық бөлшек жүйе құраушы банк болып табылады. 2019-2023 жылдардағы банктің меншікті капитал, міндеттемелер және активтері бойынша көрсеткіштерді төмендегі сурет арқылы көре аламыз (14-сурет). Барлық категория бойынша жыл сайын көрсеткіш жоғарылауда. Активтер мөлшері соңғы бес жылда 3 есеге жоғарылап, 6 249 мың теңгені құрады.

Сурет 14. «KASPI BANK» АҚ меншікті капитал, міндеттемелер және активтері, (2019-2023 жж.)
Ескертпе: [10] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Соңғы жылғы көрсеткіштерге сүйене отырып каспи банктің кірісін талдайтын болсақ, 2022 жылдың 4 тоқсанында 362 908 млн. теңгені құрап жоғары көрсеткіш көрсеткен. 2023 жылы 1 тоқсан таза пайда көлемі 3,4 есе төмендеп, 105 968 млн. теңгені құрады. Дегенмен 2023 жылдың 2 тоқсанында көрсеткіш көлемі 223 912 млн. теңгеге жетіп, 2 есе жоғарылаған. Қазақстан Қор биржасы деректері бойынша каспи банктің таза пайдасы 2022 жылмен салыстырғанда 2023 жылы 41%-ға артты [11].

Келесі кезекте каспи экожүйесінің жалпы активтері, жалпы міндеттемелері мен капитал көлемін төмендегі график арқылы көре аламыз (15-сурет).

Сурет 15. «KASPI BANK» АҚ жалпы активтері, жалпы міндеттемелері мен капиталы, (млн. теңге)

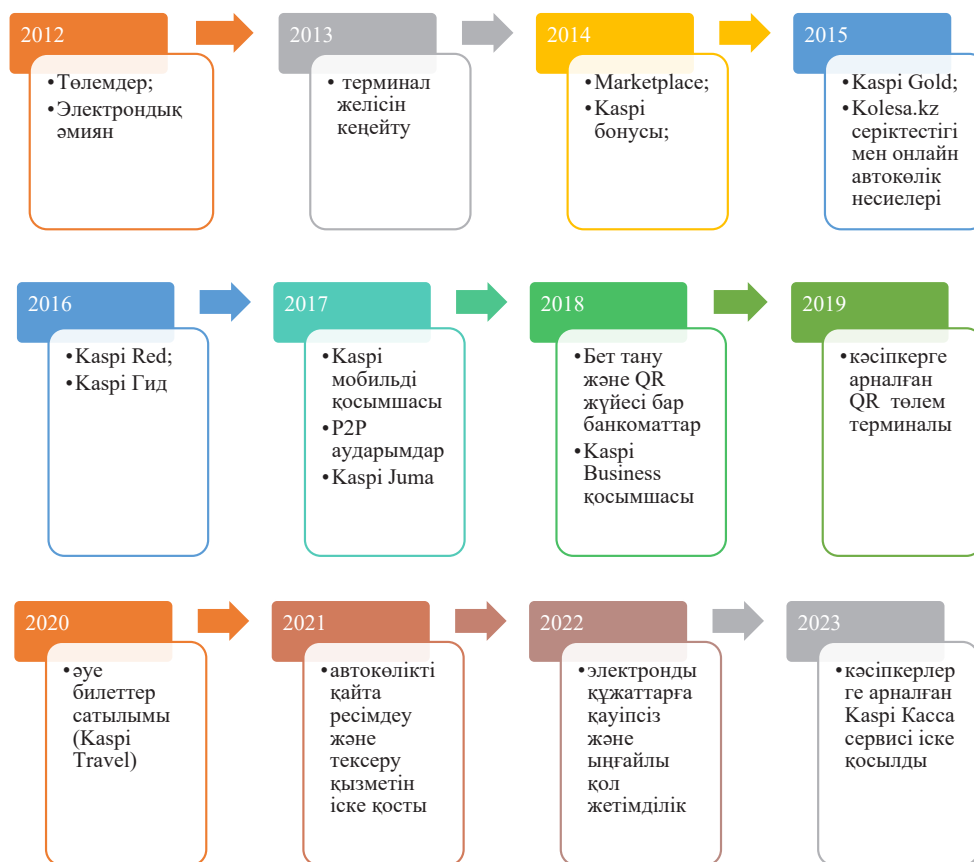
Ескертпе: [11] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Тоқсан бойынша қарасақ, қаржылық көрсеткіштер көлемінің әр тоқсан сайын үдеу өсімін көре аламыз. Үлкен үлес жалпы активтер мен жалпы міндеттемелерге тиесілі, сәйкесінше жалпы активтер 4470074, 5064758, 5349974, 5717812 млн. теңгені құрап, 2023 жылы алдыңғы жылға қарағанда 12,9 пайызға өскен. Екі жылды салыстыратын болсақ 2023 жылы жалпы міндеттемелер 13,2% және капитал 10,2% жоғары көрсеткішке жеткен.

Қаржылық ақпарат		
Төлемдер:		
	мөлшері, млрд. теңге	жылдық өсім
Төлемдердің жалпы бағасы	7 665	42%
Табыс	125	41%
Таза табыс	82	47%
Сауда-саттық алаңы:		
тауардың жалпы құны	1,202	50%
Табыс	125	85%
Таза табыс	74	64%
Финтех:		
Жалпы қаржылық құны	2,239	41%
Табыс	268	39%
Таза табыс	77	17%
<i>Ескертпе: [12] дереккөз бойынша автормен құрастырған.</i>		

Кесте 3. Каспи экожүйесінің 2023 жылдың 3 тоқсаны бойынша қаржылық ақпараты

Жоғарыда берілген 3-кесте арқылы каспи экожүйесінің төлемдер, сауда алаңы және финтех бойынша қаржылық көрсеткіштері мен жылдық өсім деңгейін көруге болады. Жылдық өсім деңгейінің жоғары мөлшері реттеуші технологиялар көмегі арқылы инновациялық өнім ұсыну тиімділігін көрсетеді. Каспи маркеті арқылы табыс мөлшері 2023 жылы 85%-ға көтерілген, соның ішінде таза табыс мөлшерінің жылдық өсімі 64%-ды құрайды. Осындай орасан зор көрсеткіштер каспи маркет-плейсі Қазақстан бойынша №1 орында.

Сурет 16. «KASPI BANK» АҚ 2012-2023 ж.ж. аралығындағы инновациялық тарихы
Ескертпе: [12] дереккөз бойынша автормен құрастырған

Каспи өз кезегінде әрдайым инновациялық жаңалықтарды енгізу арқылы ерекшеленіп отырды. Реттеуші технологиялардың қолданылу тиімділігін жылдар бойы өз тәжірибесінде көрсетіп келеді. Каспи банктің соңғы 10 жылдан астам уақыт бойынша инновациялық тарихы 2012 жылдан бастау алады (16-сурет). Жыл сайын жаңа технологияларды енгізе отырып, бүгінгі күні жоғары инновациялы супер-банкке айналды. Осы мысалға қарап, реттеуші технологиялардың банктердің цифрлы дамуына үлкен үлес қосатынын байқай аламыз.

Қорытынды

Регтех цифрлы банктің реттеуші талаптарды сақтау бойынша тиімділіктің айтарлықтай артуына әкелуі мүмкін. Банк бизнесінің еліміздегі жағдайын реттеуші технологиялардың көмегімен дамыту, бәсекеге қабілеттілікті арттырып қана қоймай дәстүрлі банктік бизнестегі ұйымдастырушылық шығындарды да азайтады.

Атап өткендей, RegTech 3.0 коммерциялық банктерге өз деректеріңізді біл деген ұғымға жетелейді. Бұл дегеніміз қазіргі уақытта BigData, яғни үлкен деректер кез

келген салада өзіндік үлкен орын алады. Үлкен дерек көмегі арқылы өткен деректерді зерттей отырып алда болатын өзгерістердің алдын алуға болады. Сонымен қатар тұтынушылардың талғамын да үлкен дерек базасы арқылы зерттеп, жаңа өнімді ұсынарда өтімді етуге мүмкіндіктер зор.

Қазақстанда ЕДБ реттеуші технологияларды жаппай енгізуі заман талабынан қалмай банк ұғымын көпшілік арасында танымал етуде. Банк тек қана банктік қызмет көрсетіп қана қоймай, банк арқылы кез келген өнімді оңай және ыңғайлы түрде өткізу мүмкін екендігін көре аламыз. Бұл тұтынушыларға реттех көмегі арқылы бір терезеден барлық қызмет түрлерін алу мүмкіндігін ұсынады.

Осындай мүмкіндікті жете пайдаланған Каспи банкі қаржылық технологияның, оның ішінде реттеуші технологиялардың көмегі арқылы банк қызметін ғана емес интернет сауда, электронды құжаттар, әуе және пойыз билеттері, турлар секілді үлкен қызметтер спектрін бір терезе арқылы ыңғайлы түрде ұсынып отыр. Реттехтың қаржылық көрсеткіштерге оң әсерін Каспи банкке жасаған талдаулар арқылы көре аламыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Douglas W. Arner, J. Barberis, Ross P. Buckley, FinTech, RegTech, and the Reconceptualization of Financial Regulation // Journal of International Law and Business. – 2017. - Vol. 37. – P. 371-411.
2. Callen-Naviglia J., J. James, Fintech, regtech and the importance of cybersecurity // Issues in Information Systems. – 2018. - Vol. 19. – P. 220-225.
3. Anne-Laure Mention The Future of Fintech // Research-Technology Management. – 2019. - Vol.62. – P. 59-63. doi: 10.1080/08956308.2019.1613123
4. Gurung N., Perlman L., Use of Regtech by Central Banks and its Impact on Financial Inclusion [Электронды ресурc]. – 2019. – URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3285985> (қаралым11.2023).
5. Financial Conduct Authority: Call for input on supporting the development and adopters of RegTech [Электронды ресурc]. – 2016. – URL: <https://www.fca.org.uk/publication/feedback/fs-16-04.pdf> (қаралым11.2023).
6. Basel Committee on Banking Supervision: Sound Practices – Implications of fintech developments for banks and bank supervisors [Электронды ресурc]. – 2018. – URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf> (қаралым10.2023).
7. Бузаубаева П.Н., Мақыш С.Б. Қазақстан Республикасында екінші деңгейлі банктер қызметін қадағалаудың қазіргі жағдайын талдау // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ хабаршысының экономика сериясы. – 2022. – №3. – Б.174-186. doi: <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2022-3-174-186>
8. Regtech in financial services: technology solutions for compliance and reporting [Электронды ресурc]. – 2016. – URL: <https://www.iif.com/portals/0/Files/content/RegTech%20in%20Financial%20Servies.pdf> (қаралым10.2023).
9. Douglas W. Arner, J. Barberis, Ross P. Buckley. Fintech and regtech in a nutshell, and the future in a sandbox [Электронды ресурc]. – 2017. – URL: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/article/rf-brief/rfbr-v3-n4-1.ashx> (қаралым09.2023).
10. ҚРҰБ ресми сайты [Электронды ресурc]. – URL: <https://www.nationalbank.kz/ru>
11. Отчет представителя облигаций АО «Каспи Банк» [Электронды ресурc]. – 2023. – URL: https://kase.kz/files/emitters/CSBN/csb_n_otchet_010723.pdf (қаралым12.2023).
12. Kaspi.kz ресми сайты, [Электронды ресурc]. – URL: <https://ir.kaspi.kz>

13. Обзор развития банковского сектора: проблемы с кредитованием бизнеса усугубляются [Электронды ресурс]. – 2023. – URL: https://halykfinance.kz/download/files/analytics/banks_12102023.pdf (қаралым 12.2023).

С.Б. Макыш, Г. Нуруллакызы

Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Применение регуляторных технологий (RegTech) в цифровизации банковского сектора

Аннотация. Регулирующие технологии (RegTech) — это новая парадигма надзора в банковском секторе. В Казахстане среди банков второго уровня широко распространено применение регуляторных технологий. В качестве целей статьи был рассмотрен потенциал решений RegTech для автоматизации правил и принципов и применение регуляторных технологий в банковской системе второго уровня в Казахстане (на примере АО «KASPI BANK»). Исследован уровень внедрения регуляторных технологий в банковский сектор Казахстана методом анализа. Изучен уровень цифрового развития передового инновационного Каспи банка и рассмотрено его влияние на финансовые показатели. Использование технологий, решая повседневные проблемы, позволяет банковским регулирующим органам использовать экономию средств, оптимизацию ресурсов, а также скорость и гибкость. RegTech — это не только улучшенная версия решений для управления рисками и соответствия требованиям, она использует облачные технологии, машинное обучение, анализ больших данных для интеграции и анализа банковских данных, а также для предоставления решений, которые включают выявление, прогнозирование и минимизацию рисков для организации. Исследование показало, что увеличение количества безналичных транзакций в государстве и превышение платежей через интернет или мобильный телефон над традиционным POS-терминалом свидетельствует о высокой роли цифровых технологий в развитии банковской сферы страны.

Ключевые слова: RegTech, интернет-банкинг, цифровизация, финансовые технологии, Big Data, Kaspi.kz.

S.B. Makysh, G. Nurullakzy

L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

The use of regulatory technologies (regtech) in the digitalization of the banking sector

Abstract. Regulatory technologies (RegTech) are a new paradigm of supervision in the banking sector. The use of RegTech is widespread among second-tier banks in Kazakhstan. The purpose of the article was to consider the potential of RegTech solutions for automating rules and principles, and their application in the second-tier banking system in Kazakhstan (on the example of Kaspi BANK JSC).

The analysis focused on the implementation of regulatory technologies in the banking sector of Kazakhstan. The level of implementation of regulatory technologies in the banking sector of Kazakhstan was studied by the method of analysis. It studied the level of digital development of the advanced innovative bank 'KASPI Bank' and its impact on financial indicators. The use of

technology, solving everyday problems, allows bank regulators to save costs, optimize resources, and improve speed and flexibility. RegTech is not only an advanced version of risk management and compliance solution. It also utilises cloud technologies, machine learning, big data analysis to integrate and analyze banking data. Its solutions include identifying, predicting, and mitigating risks to the organisation. According to the results of the study, the increase in the number of non-cash transactions in the state and the excess of payments made via the internet or mobile phone over the traditional POS terminal indicate the high role of digital technologies in the development of the country's banking sector.

Keywords: RegTech, internet-banking, digitalization, financial technologies, Big Data, Kaspi.kz.

References

1. Douglas W. Arner, J. Barberis, Ross P. Buckley, FinTech, RegTech, and the Reconceptualization of Financial Regulation. *Journal of International Law and Business*.37.371-411(2017).
2. Callen-Naviglia J., J. James, Fintech, regtech and the importance of cybersecurity. *Issues in Information Systems*.19. 220-225(2018).
3. Anne-Laure Mention The Future of Fintech. *Research-Technology Management*. 62.59-63(2019). doi: 10.1080/08956308.2019.1613123
4. Gurung N., Perlman L. Use of Regtech by Central Banks and its Impact on Financial Inclusion. Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3285985> (accessed 11.2023).
5. Financial Conduct Authority: Call for input on supporting the development and adopters of RegTech Available at: <https://www.fca.org.uk/publication/feedback/fs-16-04.pdf> (accessed 11.2023).
6. Basel Committee on Banking Supervision: Sound Practices – Implications of fintech developments for banks and bank supervisors. Available at: <https://www.bis.org/bcb/publ/d431.pdf> (accessed 10.2023).
7. Buzaubaeva P.N., S.B. Makysh Kazақstan Respublikasynda ekinshi dengejli bankter kyzmetin kadagalaudyn kazirgi zhagdajyn taldau. L.N. Gumilev atyndagy EYU habarshysynyn ekonomika seriyasy[Analysis of the current state of supervision of second-level banks in the Republic of Kazakhstan. Economic series of the bulletin L.N. Gumilyov Eurasian National University]. 3.174-186(2022). doi: <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2022-3-174-186>
8. Regtech in financial services: technology solutions for compliance and reporting. Available at: <https://www.iif.com/portals/0/Files/content/RegTech%20in%20Financial%20Servies.pdf> (accessed 10.2023).
9. Douglas W. Arner, J. Barberis, Ross P. Buckley. Fintech and regtech in a nutshell, and the future in a sandbox . Available at: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/article/rf-brief/rfbr-v3-n4-1.ashx> (accessed 09.2023).
10. KRYB resmi sajty [The official website of the RKNB] Available at: <https://www.nationalbank.kz/ru> (accessed 12.2023).
11. Otchet predstavatelya obligacij АО «Kaspi Bank» [Report of representative of bonds of JSC «Kaspi Bank»]. Available at: https://kase.kz/files/emitters/CSBN/csbn_otchet_010723.pdf (accessed 12.2023).
12. Kaspi.kz resmi sajty, [The official website of the Kaspi.kz]. Available at: <https://ir.kaspi.kz> (accessed 12.2023).

13. Obzor razvitiya bankovskogo sektora: problemy s kreditovaniem biznesa usugublyayutsya [Overview of the development of the banking sector: problems with business lending are exacerbated]. Available at: https://halykfinance.kz/download/files/analytics/banks_12102023.pdf (accessed 12.2023).

Авторлар туралы ақпарат:

Мақыш С.Б. – э.ғ.д., академиялық мәселелер жөніндегі проректор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан, <https://orcid.org/0000-0002-6748-4826>.

Нуруллақызы Г. – Корреспонденция үшін автор, «Қаржы» ББ 2 курс докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қажымұқан көш. 11, Астана, Қазақстан.

Makysh S.B. – doctor of Economic Sciences, vice-rector for academic affairs, Professor, L. N. Gumilyov Eurasian National University, 2 Satpayev st., Astana. Kazakhstan.

Nurullakzy G. – Corresponding author, the 2nd year doctoral student, L. N. Gumilyov Eurasian National University, st. Kazhymukan 11, Astana, Kazakhstan.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).